

Michal Šedík

Hidden Possibilities of Realism:
Profile of Work of Rastislav Podhorský

Michal Šedík

Skryté možnosti realizmu.
Profil Rastislava Podhorského

Abstract: The profile focus on the main features of Podhorský's works in the media of painting and drawing. The most important for understanding of his oeuvre is the specific mode of figurative realism that is not understand as non-problematic mimetic representation of preexistent reality but as a convention recreated and modified through the very process of painting. Second feature is the inspiration from poetry that leads the author from the depiction of persons or events to non-narrative modes of realistic representation closer to poetry than to photography (e.g.).

Key words: Rastislav Podhorský – realism – non-narrativity – poetry – figuration

Mgr. Michal Šedík, PhD, is Head of the Department of Philosophy at the Philosophical Faculty of Matej Bel University in Banská Bystrica. In his research, he focuses mainly on selected issues of the philosophy of art, aesthetics and the philosophy of culture. He is the author of the publication *Philosophy of Art/The Analytical Tradition* as well as a number of studies published in journals of *Philosophy* and *Organon F*.
michal.sedik@umb.sk

Rastislav Podhorský: Oddych po koreni. 2015, olej a pigment na styrodure, 270 x 180 cm, detail

Rastislav Podhorský: Oddych po korení, 2015, olej a pigment na styrodure, 270 x 180 cm

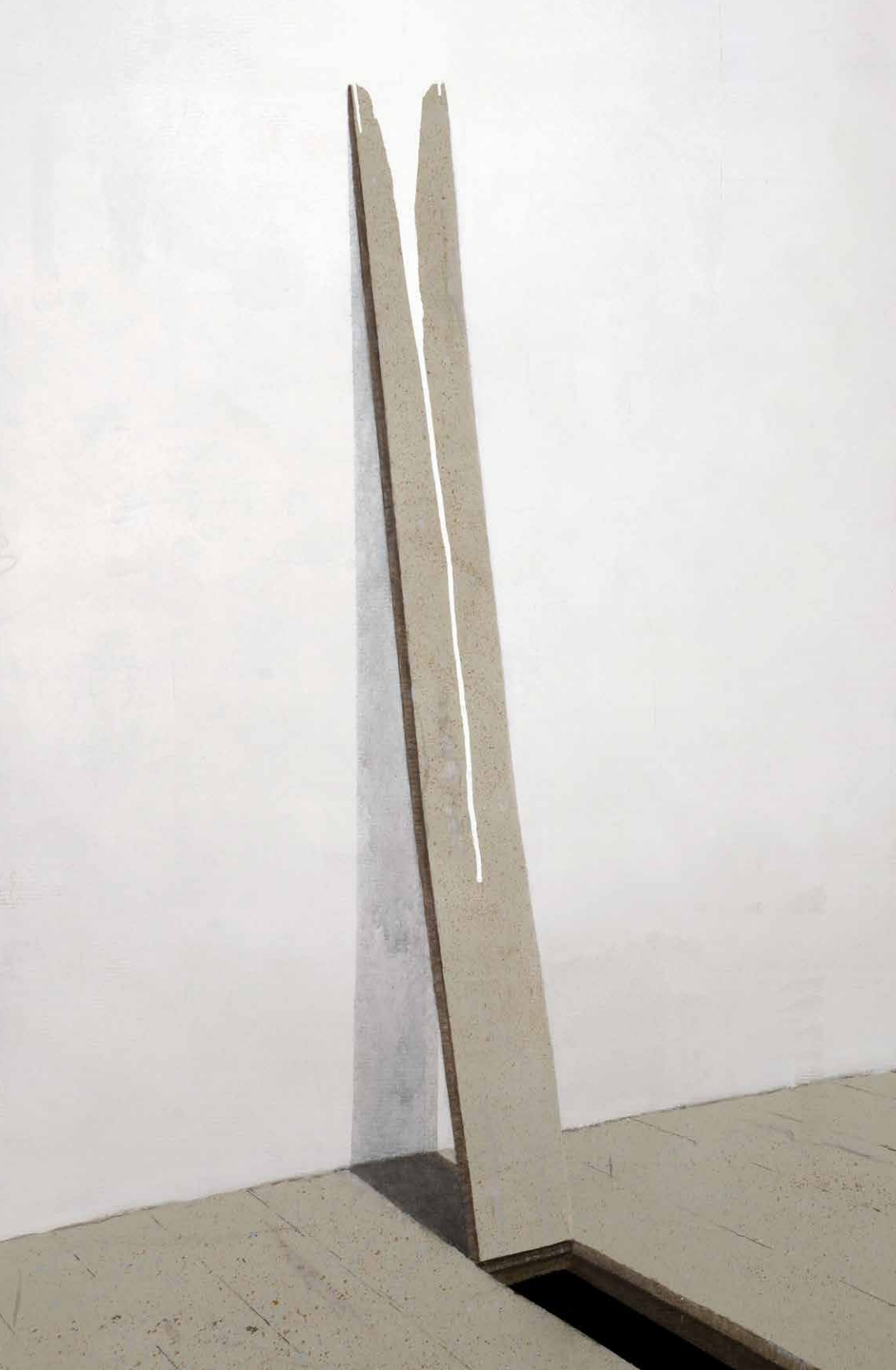
Rastislav Podhorský: Bez názvu II., 2015, olej a pigment na styrodure, 40 x 60 cm

Rastislav Podhorský je absolventom Katedry maľby Vysokej školy výtvarných umení v Bratislave, kde v roku 2015 ukončil štúdium u prof. Daniela Fischera diplomovou prácou *Sdychom po korení*, za ktorú získal Cenu rektora VŠVU. Aktuálne je doktorandom na katedre kresby (školiťelka: doc. Emőke Vargová), kde pracuje na dizertačnej práci *Rámce v myslení, myslenie vo figúrach*. Svoje maľby a kresby vystavuje od roku 2012. V roku 2015 vyhral s maľbou *Sýtenie prázdna* súťaž Maľba – Cena Nadácie VÚB.¹ Okrem umeleckej tvorby sa venuje filozofickej reflexii umenia. V roku 2017 vydal knihu *Prievozník – O ľuďoch v neumení a figúrach v umení*,² v ktorej teoreticky uchopuje špecifický typ prístupu k umeleckej tvorbe a umeniu. Od jesene 2017 vedie v zastúpení spolu s Martinom Špircom ateliér maľby + -XXI na VŠVU v Bratislave.

Prv než sa dostanem k maľbám a kresbám Rastislava Podhorského, musím urobiť malú odbočku, ktorá je rýchlym zamyslením sa nad súčasným vizuálnym realizmom. Prečo dnes ešte v maľbe rozvíjať realizmus? To je otázka, ktorá nám môže napadnúť pri prvom pohľade na diela Rastislava Podhorského. Nie sú práve možnosti tohto typu maľby už do detailov preskúmané? Je možné prísť v realistickej maľbe, k akej sa Podhorský hlási, s niečím novým? Prv než odpoviem, bude

¹ Komplettný zoznam výstav a ocenení autora je k dispozícii na <http://www.rastislavpodhorsky.sk/> alebo na <https://www.works.io/rastislav-podhorsky>.

² PODHORSKÝ, Rastislav: *Prievozník – O ľuďoch v neumení a figúrach v umení*. Bratislava: VŠVU, Slovart, 2017.

lepšie bližšie sa pozrieť na širší kultúrny kontext, v akom sa dnes nachádzame. Pravdou je, že sme obklopení realistickými obrazmi, útočiacimi na nás z reklamných plôch, televízie, kina a internetu. Realistické zobrazovanie ovládlo našu kultúru natoľko, že sme prestali byť na tento typ obrazu citliví. Prečo ešte ďalej k tomuto stavu prispievať a množiť obrazy reality?

Keď malba na začiatku minulého storočia opúšťala realistické zobrazovanie, príčinou mohlo byť hľadanie novej paradigmy, v rámci ktorej by nemusela súperiť s fotografiou – technickým obrazom, ktorý zvládol nápodobu vonkajšej reality určite lepšie. Malba následne v prvej polovici 20. storočia dosiahla úžasný rozmach aj vďaka príchodu abstraktných obrazov a smerov z nich vychádzajúcich. V druhej polovici 20. storočia však akoby došlo k jej vyčerpaniu a dôraz sa presunul k iným médiám – inštalácii, objektu, konceptuálnemu umeniu, novým médiám a ich kombinácii. Dokonca sa (teoretikom) už zdalo, že malba ustúpi zo scény úplne. Odvtedy sa však niekoľkokrát „vrátila“ (môžeme priamo povedať, že nikdy celkom nezmizla) a v rámci nej aj jej realistický variant. Ak dnes hovoríme o realizme v malbe, je potrebné jemnejšie rozlišovať, o aký typ realizmu ide. Termín sám by si zaslužil podrobnú teoretickú analýzu, na ktorú však nie je priestor. Pokusne, pre potreby tohto textu a bez nároku na úplnosť, možno vymedziť jeho tri podoby: 1. realizmus ako cieľ (udržiavanie konvencie, radosť z nápodoby); 2. realizmus ako prostriedok (narácie, analýzy videnia, analýzy možností média a pod.); 3. realizmus ako špecifický prístup k skutočnosti (k mimoumeleckému svetu, k tvorbe umenia, k ľuďom).

Pre technické obrazy, či už statické alebo pohyblivé, je realizmus samozrejým východiskom. Akoby sa realita priamo odtláčala do obrazov a obrazy boli indexom minulej skutočnosti. Pri tomto zdaní nám však uniká, že technické obrazy nášmu videniu vnucujú svoj čas a nabádajú nás zaujať unifikovaný postoj, z ktorého na ne nahliadame. Realizmus sa tak stáva konvenciou alebo paradigmou nášho každodenného videnia. V tejto situácii má malba vo vzťahu k realistickým obrazom našej kultúry dôležitý kritický rozmer. Ponúka možnosť podrobne preskúmať realitu obrazov v inom časovom horizonte v spomalení a tichu média. Realizmus v malbe sa v tomto kontexte vôbec nejaví paradoxne alebo archaicky, práve naopak. Realistické východisko, chápané ako aktuálne platná konvencia (alebo presnejšie súbor viacerých konvencií), je vynikajúcim štartovacím polom pre experimentovanie s konvenciami, ktoré sú v nás veľmi hlboko zasadené a dennodenne udržiavané vizuálnou kultúrou, ktorej sme súčasťou. Tu sa dostávam do bodu, keď môžem hovoriť o realizme v dielach Rastislava Podhorského. Jeho tvorba je špecifická práve v chápaní realizmu ako konvencie (vizuálneho jazyka), ktorá sa stáva jej východiskom a zdrojom.

Ďalším zdrojom Podhorského tvorby je obraz zatiaľ len tušený, nejasne sa vynárajúci z hĺbky mysle či vyvolaný náhlym zábleskom v kútiku oka, bizarná konštelácia alebo gesto, ktoré ešte nedostali svoj tvar a sú na ceste k svojej existencii odkázané na túžbu maliara. Tieto (proto)obrazy sú sýtené poéziou, ku ktorej sa Podhorský hlási ako k dôležitému inšpiračnému zdroju. Oba zdroje sú

Záber z výstavy Zametené (Nehybní v nehybnom), 2012, Artotéka, Bratislava

na prvý pohľad v protiklade a zdajú sa nezlučiteľné, ale chápané ako krajné body spektra možností sa v tvorbe autora stávajú materiálom, s ktorým pri tvorbe ďalej pracuje až do bodu, kým sa neobjaví ich plodné spojenie. Z toho je zrejmé, že Podhorského realistické obrazy nie sú prepisom reality (alebo fotografie reality), ale nie sú ani štylizovaním reality podľa vopred existujúcich pravidiel. Sú dôsledne konštruované na plátne, kde je každý element zvažovaný a vyvažovaný v interakcii so všetkými ostatnými. Jeho obrazy nie sú ani prepisom, ani evokáciou nejakého príbehu. Konvenčne sa realistický obraz spája s niečím, čo sa dá vyrozprávať a pomenovať, čo bolo predlohou (udalosť alebo objekt), čo už sa stalo. V procese prepájania oboch spomínaných pólov sa však obraz postupne a nevyhnutne zbavuje narativity, ktorá pre obraz (dokonca aj realistický) nie je nevyhnutná. Dobré viditeľné je to na príklade práce s motívom chleba, ktorý sa objavuje vo viacerých súboroch kresieb a maliieb (*O klaknutie menší od seba, Spytovať chlieb*). Chlieb ako motív – symbolicky zaťažený množstvom významov (religiózne, každodenné atď.) sa týchto významov zbavuje a v nových a netušených súvislostiach sa otvárajú možnosti pre jeho iné čítania. Obraz v tvorivom procese opúšťa jasne vymedzený priestor konvencií (ako telo, ako potrava ducha a tela a pod.) a prijíma do seba možnosti tušeného obrazu, ktorý

sa v tomto procese vynára. Norbert Lacko tento proces maľovania priliehavo nazval „maliarske sekulárne duchovné exercície“³. Dôležitú rolu v tomto procese zohráva už spomenutá inšpirácia poéziou.

Poézia sprevádza viaceré obrazy a kresby Rastislava Podhorského (súbor *Mužské korenie*, séria *Povrazochodci*). Spôsob, akým poézia vstupuje do jeho tvorby, je dôležitý pre hlbšie pochopenie jeho diel. Podobne ako je nepreložiteľná báseň (bolo by malicherné niekomu rozprávať, o čom je tá a tá báseň, či naopak – pokúšať sa báseň namaľovať) sú nepreložiteľné dobré obrazy (nemožno ich redukovat' na opis či príbeh). V oboch prípadoch však ide o poéziu – o niečo, s kvalitou čoho sa možno stretnúť len čítaním konkrétnej básne alebo pozorovaním konkrétneho obrazu. Poézia Jána Ondruša, maliarovho verného spolupútника,⁴ je intenzívne vizuálna, ale obrazy, ktoré ponúka, nemožno namaľovať. V istom zmysle však sprevádzajú autorove obrazy, pretože ponúkajú zážitok podobnej kvality. Cez zdanlivú jednoduchosť a prístupnosť nás dovedú k niečomu, čomu chceme a musíme porozumieť, ale nedarí sa nám to uchopiť inak ako samotným

³ Kurátorský text Norberta Lacka k výstave *S prstom na opakovaní (s dychom po koreni)* v Galérii mladých v Nitre, (17. 3. – 15. 5. 2016). MIRZA, Omar (ed.): *Galéria mladých a Bunker* v roku 2016. Nitra: Nitrianska galéria, 2016, s. 19.

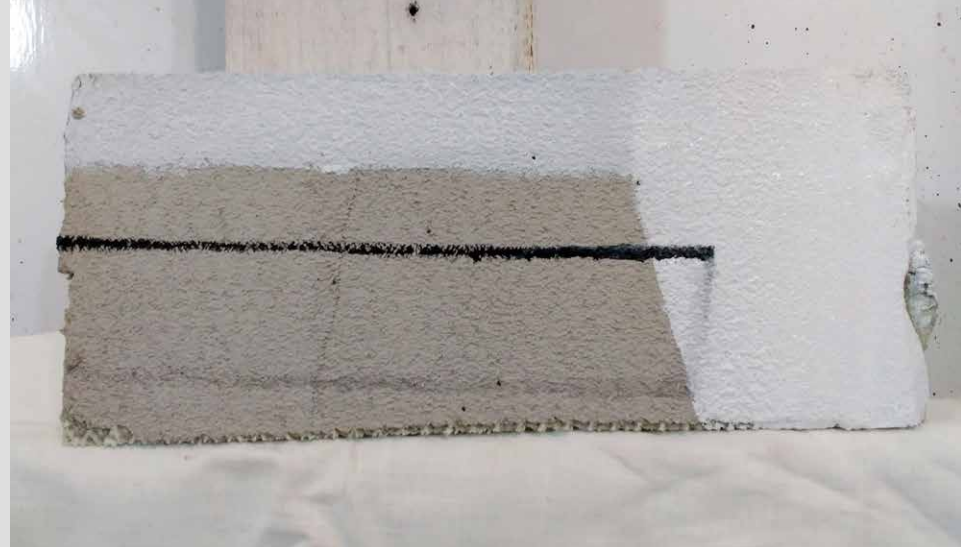
⁴ Pozri rozhovor s autorom.

Záber z výstavy Zametené (Nehybní v nehybnom), 2012, Artotéka, Bratislava, detail

Rastislav Podhorský: Povrazochodec A, 2016, akryl a tmel na styrodure, 5 x 15 cm

Rastislav Podhorský: Povrazochodec B, 2016, akryl a tmel na styrodure, 5 x 15 cm

dotyk s dielom. Pri Ondrušových básňach v mysli odhadujeme jeden obraz za druhým a podobne je to so slovami alebo príbehmi ako pokusmi o vysvetlenie Podhorského obrazov.

Pri charakteristike Podhorského tvorby nemožno zabudnúť na fakt, že ide o obrazy figuratívne,⁵ presnejšie o zobrazenia ľudských figúr. Pri porozumení ich figuratívnosti je potrebné nadviazať na už spomenuté charakteristiky: nenaratívny jeho obrazov a poéziu ako zdroj inšpirácie. Fakt, že na obraze, ktorý by sme označili ako realistický, sú zobrazené ľudské figúry, vedie bežne k presvedčeniu, že dané obrazy zobrazujú nejaké konkrétne osoby. To by však bolo v rozpore s tým, čo sme dosiaľ povedali o vzniku obrazov. Ľudské figúry sú Podhorskému predovšetkým prostriedkom na vizuálne myslenie a ich podoba je až výsledkom procesu maľovania. Ako taká neexistuje vopred a nemožno ju pripísať konkrétnej osobe, a to ani v prípade, keď je predlohou model alebo fotografia.⁶ Postava na jeho obrazoch je niečo ako nositeľ významového diania konštruovaný podobne ako postava v próze alebo lyrický subjekt v básni, ku ktorému nehľadáme korelát v skutočnosti, ale skôr nás vedie k hľadaniu ďalších kvalít. Rovnako je to aj so situáciou, v ktorej sa postava nachádza a kde nie je cieľom priamočiara identifikácia toho, čo vidíme (postava sedí, kľučí, oddychuje, meria si tep), ale posun od toho, čo vidíme, k významom, ktoré takto môže rozohrať iba obraz.⁷ Podporuje to predovšetkým potlačená farebnosť Podhorského obrazov,

⁵ Vo svojej knihe (2017) autor tematizuje rozlíšenie J. F. Lyotarda, ktoré neskôr preberá aj G. Deleuze, medzi *figuratívnym* a *figurálnym*. Neprijíma však ich dichotómiu v zmysle figuratívny rovná sa naratívny.

⁶ V tomto má maľba slobodu v kontraste s tradičným technickým obrazom (fotografia, film), ale podobá sa na digitálny obraz v tom, že digitálny obraz (statický alebo pohyblivý) môže rovnako „realisticky“ zobraziť niečo, čoho predobraz vopred neexistuje (dinosaury, mimozemšťanov alebo umelé identity).

⁷ „Ak je „realizmus“ svojbytnou cestou myslenia, tak to znamená, že na diele nemôže byť nič – alebo len veľmi málo – vopred premyslené. Ľudské figúry a ich zjav nie sú určite vopred premyslené.“ Pozri

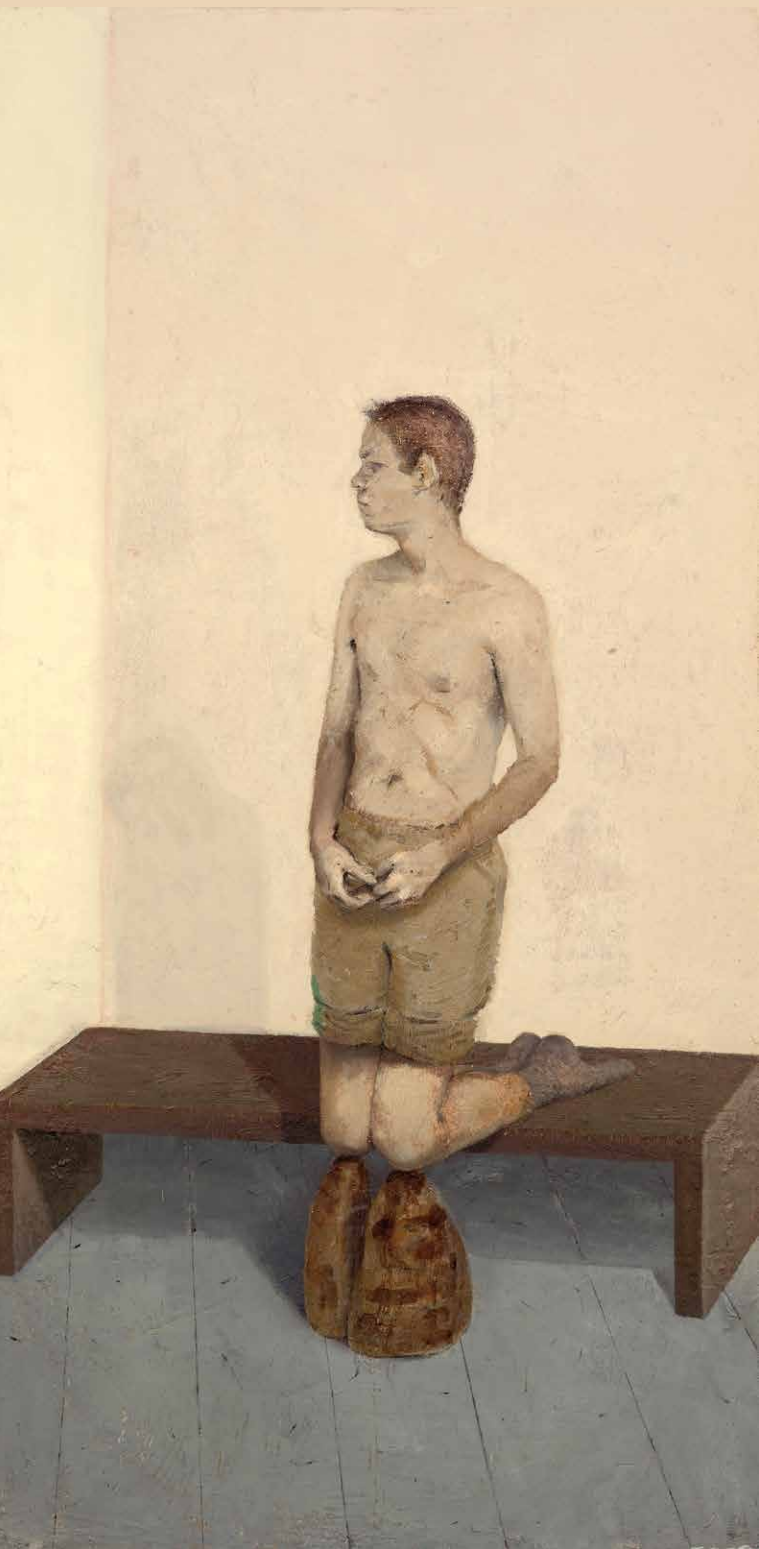
rovnako ako umiestňovanie ľudských figúr do strohého neurčitého prostredia. To diváka vedie ku koncentrácii na figúru, sústredeniu sa na precízny balans detailov, ktoré – vedení konvenciou v rozlišovaní obsahu obrazu – bežne prehliadame. Dobro to ilustrujú autorove vlastné slová: „Možno ide [v umení] o to, nielen sa konfrontovať s nezmyslene konvenčnými, stereotypnými, fundamentálnymi podobami myslenia, čítania a života a odmietajú ich v súboji s nimi, ale priamo ich prežiť ako niečo iné, žiť ich inak, afirmovať ich.“⁸

V prehlbovaní načrtnutého tvorivého prístupu sa dôraz prirodzene presúva k špecifikám média maľby vo vzťahu k maľovanému. V Podhorského tvorbe vidieť výrazný posun od rozvíjania vlastnej poetiky v kresbe k maliarskej bravúre a k plnému využívaniu možností, ktoré v tomto smere médium maľby ponúka. Nepochybne ide o originálny tvorivý prístup a určite bude zaujímavé sledovať, kam sa autor vo svojej tvorbe v budúcnosti posunie.

Mgr. Michal Šedík, PhD., je vedúci Katedry filozofie Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Vo svojom výskume sa zameriava najmä na vybrané problémy filozofie umenia, estetiky a filozofie kultúry. Je autorom publikácie *Filozofia umenia / Analytická tradícia* (2014) a viacerých štúdií, ktoré publikoval v časopisoch *Filozofia* a *Organon F. michal.sedik@umb.sk*

PODHORSKÝ 2017, c. d., s. 122.

⁸ Ibidem, s. 141.

Rastislav Podhorský:
O klaknutie vyšší
od chleba, 2014 – 2017,
olej, akryl, šelak na
polystyréne,
200 x 100 cm

Rastislav Podhorský:
Nakľaknutie prázdna,
2013, kombinovaná
technika na polystyréne,
220 x 100 cm